

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»**

Національний університет «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка»

Uniwersytet Szczeciński (Polska)

University of Bucharest (Romania)

Медичний факультет

Кафедра біології і охорони здоров'я

АДАПТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь

**XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
присвяченої 205 річчю з дня заснування Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

15–16 вересня 2022 року

м. Одеса

Частина 2

Одеса – 2022

Key words: World Swimming Championships, male swimmers, female swimmers, swimming distances, state of achievements of the winners, average speed, and achievement score.

УДК: 316.640.5 – 057.875 – 056.26

О. В. Гуляєва, О. В. Милославська, С. О. Богдановський

(Україна, м. Харків)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У роботі розглянуті результати дослідження соціально-психологічної адаптації студентів з інвалідністю. Особистісні ресурси, що безпосередньо впливають на пристосування, обумовлюються важкістю та формою захворювання. Успішність адаптації таких студентів забезпечується позитивним уявленням про власні ресурси та активною формою поведінки.

***Ключові слова:** соціально-психологічна адаптація, студенти з інвалідністю, особистісні якості.*

Актуальність. Адаптація людей з інвалідністю в системі вищої освіти залишається актуальною й до теперішнього часу. Інтерес до даної проблеми обумовлений не лише вивченням пристосування студентів цієї категорії до спеціальних умов навчання, а й визначенням головної мети процесу – реалізації власних можливостей в реальному соціальному середовищі. Проблема адаптації до навчання у закладах вищої освіти набуває особливої актуальності в юнацькому віці. Саме цей період життя людини є одним із головних у розвитку особистості й пов'язаний із соціальним та професійним становленням. Адаптація людини з порушеннями фізичного здоров'я в освітні умови в

зкладах вищої освіти вимагає врахування їх психологічних особливостей, оскільки функціональні обмеження можливостей взаємодії людини з навколишнім середовищем формують особистісні якості. Важлива роль особистісних факторів (внутрішніх ресурсів), які впливають на соціально-психологічну адаптацію молоді з інвалідністю підкреслюється в дослідження Вірної Ж. П., Гребенюк Т. М., Першиної А. В., Рокотянської Л. О., Швалба Ю. М., Тищенко Л. В. та ін. [1–5].

Мета дослідження полягала у визначенні взаємозв'язків особистісних особливостей та соціально-психологічної адаптації студентів з інвалідністю.

Методи дослідження – це психодіагностичні методики, а саме: опитувальник діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда (в адаптації О. Осницького), опитувальник Міні-Мульт (в адаптації Ф. Березіна та М. Мірошникова), опитувальник діагностики рефлексії А. Карпова, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Емпіричне дослідження проводилося на базі Харківського обліково-економічного коледжу імені Ф. Г. Ананченка. У дослідженні взяли участь 60 студентів з інвалідністю різної форми нозології (з порушеннями опорно-рухового апарату; з вадами зору; з порушеннями слуху та мовлення) 2-го та 3-го курсу.

Результати досліджень та їх обговорення. За результатами діагностики соціально-психологічної адаптації було встановлено, що всі студенти з інвалідністю демонструють процеси активного пристосування до вимог навчального середовища. Найбільш збалансовані показники соціально психологічної адаптації властиві студентам з порушенням опорно-рухового апарату.

Досліджувані з різними формами нозології здатні реально оцінювати свої якості, здібності і можливості, розуміють і приймають вироблені цінності і насущні потреби. Такі студенти зацікавлені в спілкуванні, взаємодії, спільній діяльності з іншими людьми – однолітками, викладачами, батьками. Разом з

цим, їм також властиве зниження показників «Інтернальності» і «Прагнення до домінування». Студенти з інвалідністю впевнені, що їх доля залежить від успіху або вдачі. У разі досягнення успіху або зіткнення з невдачею, вони схильні думати, що це всього лише справа випадку, збіг обставин. Завищений рівень зовнішнього контролю призводить до апатії і розпачу, оскільки людина впевнена, що не має ніякої влади над власним життям. Особливість процесу соціально-психологічної адаптації студентів з інвалідністю всіх форм нозології полягає в пасивному пристосуванні – вони комфортно почуваються, будучи залежними від інших, повністю покладаються на чужу думку, намагаються залишатися в тіні і виконують вказівки керівника без будь-яких заперечень.

За результатами опитувальника Міні-Мульт встановлено, що серед респондентів переважає середній рівень нервово-емоційної стійкості, ступінь інтеграції особистісних властивостей, рівень адаптації особистості до соціального оточення. Проте, необхідно зазначити, що переважна більшість студентів з порушеннями опорно-рухового апарату, з вадами зору та студентів з порушеннями слуху та мовлення мають високі показники за шкалою «Депресія».

Діагностика рефлексії свідчить, що серед респондентів з різними формами нозології переважає середній рівень – ретроспективна рефлексія – 72 %. Середній рівень розвитку рефлексії проявляється в частковому усвідомленні своїх специфічних характеристик, в спотвореному відображенні своїх індивідуальних особливостей, а також в стихійному, неорганізованому характері протікання рефлексивних процесів, в отриманні випадкового результату рефлексії, що, зазвичай, не відповідає реальним умовам ситуації. Даний рівень реалізації особистісної рефлексії також характеризується поверхневим рефлексивним аналізом інформації, здійснюваним не з власної ініціативи, а під впливом обставин або інших людей. Найбільше це проявляється серед студентів з вадами зору – 80 %.

В ході кореляційного аналізу був встановлений прямий кореляційний зв'язок рівня адаптації з інтернальністю ($p \leq 0,05$) та бажанням домінувати ($p \leq 0,05$), а також рефлексії з інтернальністю респондентів ($p \leq 0,01$). Зворотній кореляційний зв'язок встановлений між показниками адаптації «Самоприйняття» та «Інтернальність» ($p \leq 0,01$). Показник адаптації «Прийняття інших» має зворотній зв'язок із показником «Депресія» ($p \leq 0,01$).

Висновки. Процес соціально-психологічної адаптації до навчання у закладах вищої освіти студентів з інвалідністю являє собою складний та специфічний процес. Специфіка цього процесу полягає в тому, що особистісні ресурси, що безпосередньо впливають на пристосування, детермінуються важкістю та формою захворювання. Безумовно, успішність адаптації таких студентів забезпечується позитивним уявленням про власні ресурси, активною позицією щодо відповідальності, витривалості, готовності до самовдосконалення, вмінням адекватно сприймати та аналізувати ситуацію. Оптимальним для соціально психологічної адаптації студентів з інвалідністю є стабільний емоцій стан, що досягається завдяки позитивному ставленню до інших, орієнтації на соціальне оточення, продуктивної комунікації тощо. Проте питання адекватності формування позитивних уявлень про себе в залежності від форм та видів захворювання залишається відкритим.

Список використаних джерел

1. Вірна Ж. П. Адаптаційний профіль задоволеності життям особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 20–25.
2. Гребенюк Т. М. Соціально-психологічна адаптація інвалідів з вадами зору до навчання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття канд. психол. наук: спец. 19.00.08. Київ, 2008. 28 с.
3. Першина А. В. Психологічні чинники адаптації студентів до навчання у ВНЗ. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2011. Вип. 5. С. 124–135.

4. Рокотянська Л. О. Деякі аспекти психолого-педагогічної характеристики студентів з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2013. № 10 (12). С. 238–250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2013_10_235.

5. Швалб Ю. М., Тищенко Л. В. Майбутнє і сьогодні студентів з обмеженими функціональними можливостями: психологічні аспекти. Київ: Основа, 2015. 240 с.

O. V. Gulyaeva, O. V. Myloslavska, S. O. Bogdanovskyi

RELATIONSHIP OF PERSONAL CHARACTERISTICS AND SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF STUDENTS WITH DISABILITIES

Socio-psychological adaption of students with disabilities to studying in institutions of higher education is a complex and specific process. The specificity of this process is that personal resources which directly affect adaptation are determined by the level and form of the disease. Undoubtedly, the successful adaptation of such students is ensured by a positive perception of their own resources, active position about their own responsibility, endurance, readiness for self-improvement, and the ability to perceive and analyze the situation adequately. The key to the optimal social and psychological adaptation of students with disabilities is a stable emotional state which is achieved due to a positive attitude towards others, orientation to social environment, productive communication, etc. However, the question of the adequacy of the formation of positive ideas about themselves depending on the forms and types of the disease remains open.

Keywords: *socio-psychological adaptation, students with disabilities, personal qualities.*